

הפסנתר המשווה / י.ס. באך

J.S. Bach / The Well-Tempered Clavier

צילום: אבי לויז

צילום: זור אבן חן. ברקע: מנשה קדישמן. מתחילת 1966 (שחזור 2005) ברזל צבעי. עיצוב מנשה

צילום: בנימין אדם

עפרה יצחקי פסנתר
האנסמבל הקולי הישראלי / יובל בן עוזר מנהל מוסיקלי ומנצח
שלישיית הסקסופונים של תל אביב /
גן לב סקסופון סופרן זיו סלמה סקסופון אלט מעיין ג'יימס סקסופון בריטון

Ofra Yitzhaki piano
The Israeli Vocal Ensemble /
Yuval Benozzer Music Director and Conductor
Tel Aviv Saxophone Trio:
Gan Lev, Ziv Slama, Maayan James

חיפה: אולם רפפורט, שבת 7/3/20, 20:00

שידור מקוון: מוזיאון תל אביב לאמנות, חמישי, 23/7/20, 20:30

שרים את הפסנתר המשווה

המוסיקה של יוהן סבסטיאן באך מצטיינת באוניברסליות, שדומה כי אין במוסיקה של אף מלחין אחר. היצירות של באך מדברות לקהל ללא קשר למוצאו, דתו או גילו. כמו לא מעט פלאי עולם, לא תמיד אפשר לשים את האצבע על הנקודה או הסיבה ההופכת אותה לכזו. אולי ההסבר נעוץ בכך, שגם במוסיקה האינסטרומנטלית שכתב, שאינה דתית, יש ממד טרנסצנדנטי של קדושה ואמונה ומאידך, גם במוסיקה הדתית ביותר שלו יש ריקוד ותנועתיות. או אולי זה היסוד הרתמי החזק המאפיין כל קטע מוסיקלי שנכתב על ידי באך. כך או אחרת, לפופולאריות של המוסיקה של באך דומה כי אין דומה ברפרטואר המוסיקה הקלאסית המערבית.

הפסנתר המשווה, מהמפורסמות שביצירות הרפרטואר למקלדת, מורכב מ 24 קטעים, כאשר בכל אחד מ 12 הצלילים המרכיבים את האוקטבה נכתב צמד הכולל פרלוד ופוגה (הסבר בהמשך), האחד בסולם מינורי והאחר במז'ורי. התרגום העברי מטעה, שכן השם המקורי הוא Das Wohltemperierte Klavier הינו "כלי המקלדת המכוון היטב". הכלי אותו אנו מכירים כיום כפסנתר לא היה קיים בתקופתו של באך. כלי המקלדת העיקריים בתקופתו היו הצ'מבלו והקלאוויקורד (כלי מקלדת קטן יותר לשימוש ביתי) המבוססים שניהם על פריטה ולא על הקשת פטיש על מיתר, וכמובן האורגן, הכלי העיקרי אשר שימש אותו ברבות מיצירותיו ובשירותו בכנסייה.

המונח "משווה" בהקשר של יצירתו של באך מתייחס לעובדה כי הסטנדרט המקובל בכיוון כלי מקלדת היה כיוון פיתגוראיני (גילוי המיוחס למתמטיקאי היווני פיתגורס) ולפיו היחסים בין צלילים במרווחים שונים שהם נעימים לאזן מבוססים על יחסים מתמטיים פשוטים בין תדירויות הצלילים. כיוון זה אפשר לנגן מנגינות במספר מוגבל של סולמות כיוון שסולמות אחרים נשמעו מזויפים. הכיוון המשווה, המחלק את האוקטבה ל 12 חלקים שווים, היה מהפכני ביותר ואפשר, בפעם הראשונה, לנגן כל מנגינה בכל סולם שהוא. כלומר: ניתן להתחיל בכל אחד מהצלילים ובכל זאת המנגינה תישמע נקיה מזויפים. הקובץ הראשון פורסם ב 1722 תחת השם Das Wohltemperierte Klavier ואילו השני פורסם, ללא כותרת, 20 שנה מאוחר יותר ומכיוון שהיה בעל מבנה זהה לספר הראשון, הוא נשמע בתודעה ככרך שני. למרות שפורסמו בשני מועדים כשני קבצים, הפרלודים והפוגות נכתבו, כקטעים בודדים, במשך 40 שנה, החל משנותיו הראשונות של באך כמוסיקאי, בתחילת המאה ה 18.

לכל קטעי הפוגות ב"פסנתר המשווה" (24 בכל אחד מהקבצים) מבנה משותף (ראה להלן). הפרלודים חופשיים מבחינה מבנית אך כולם קצרים יחסית. הגיוון העצום הוא בסגנונות הכתיבה ואופיים של הקטעים. מפרלודים אפלים וחמורי סבר לכאלה שהם ריקודיים וקלילים. כאילו לקח באך את הסגנון הצרפתי, האנגלי, האיטלקי והגרמני וחבר את כולם לתוך קובץ אחד. הפרלודים והפוגות של הפסנתר המשווה נכתבו לצרכים דידיקטיים-פדגוגיים ובכותרת נכתב: "מיועד לתועלת מוסיקאים צעירים החפצים ללמוד כמו גם לאלה אשר רוצים לשפר את מיומנותם". בתקופה זו כתב באך קבצים דומים, האחד Orgelbüchlein (ספר האורגן הקטן) הנועד לאימון ושיפור מיומנות הנגינה באורגן והשני, האיננוציות והסינפוניות ב 2 ו 3 קולות המיועד לנגני צ'מבלו. למרות מטרתה הדידיקטית המוצהרת נחשבת היצירה "הפסנתר המשווה" לאחת מפסגות כתיבתו של באך והפרלודים והפוגות שבה מנוגנים על ידי גדולי הפסנתרנים בקונצרטים, לעיתים ברצף של כל הקטעים.

בניגוד לקטעים מ"אמנות הפוגה" אשר נכתבו ללא ציון כלי ספציפי, במקרה של היצירה בקונצרט מדובר על כלי מקלדת. בחירתנו לבצע קטעים מתוך היצירה אשר נכתבה לכלי מקלדת, בקולות, נראית אולי במבט ראשון בלתי שגרתית, שלא לומר חילול הקודש אך היא משתלבת היטב עם תפיסתם של גדולי הפסנתרנים, המודעים היטב לביצועים האוטנטיים בכלי התקופה ומרגישים שביצוע הפסנתר המשווה בפסנתר מודרני, מאפשר ביצוע עשיר ומגוון שמביא את כוונותיו המוסיקליות של באך באופן מיטבי. הביצוע בקולות מדגיש את השירתיות של הקטעים, במיוחד בפוגות. האזנה פתוחה ורעננה לביצוע קולי עשויה לאפשר למאזין לחוות את הקטעים הנפלאים הללו מזווית אחרת ואולי לגלות בהם צדדים נוספים לאלה שנגלים בנגינה על כלי מקלדת.

בהעברת קטעי הפסנתר המשווה מהמקור לביצוע הקולי לא שונה אף צליל והמוסיקה היא באופן מדויק אותה המוסיקה הכתובה במקור. כן נעשתה העברה "תזמורת" ממרקם המנוגן בשתי ידיים למרקם של 3-5 קולות נפרדים, כולל התאמה ליכולות ולמנעדים של הקולות השונים, כדי שהתוצאה תהיה קרובה ככל האפשר למקור.

אופס, אני בעצם לא יודע מה זה פוגה....

פוגה היא קטע מוסיקלי המורכב מכמה קולות עצמאיים (בשפה המוסיקלית: רב קוליות או פוליפוניה), גבוהים ונמוכים (סופרן, אלט, טנור, בס), המשתלבים יחד, כאשר לכולם אותה המנגינה בדיוק. (המילה פוגה מקורה בלטינית והיא קשורה לפעלים fugere (לברוח) ול- fugare (לרדוף), כך הקולות רודפים ובורחים אחד אחר האחר.) בשונה מיצירות בהן יש חלוקה בין מנגינה לליווי, בפוגה לכל קול חשיבות שווה. ראשית מופיעה המנגינה הזו, הנקראת 'נושא', בקול אחד; ומשנסתיימה, משמיע אותה קול אחר וכן הלאה עד אשר כל הקולות מסיימים להשמיע אותה. חלק זה, הפותח את הפוגה, נקרא: תצוגה. לאחריו מביא המלחין את המנגינה באופן פחות מסודר, לעיתים מהר או לאט יותר, לעיתים בשינויים קלים ובסולמות שונים, לפי כושר ההמצאה ומיומנות הכתיבה. כאשר קול מסיים להשמיע את הנושא הוא עובר להשמיע חומר נוסף, שלא בהכרח קשור לנושא- לעתים נושא משני. כך מתקבל קונטרפונקט מורכב, שלא היה שני לבאך ביכולת הכתיבה שלו. על הפוגה כתב המלחין, בן זמנו של מוצרט, Georg Joseph Vogler: "הפוגה היא שיחה, יצירה אמנותית מוזיקלית שאיש לא מלווה בה או ממלא תפקיד משני, אלא לכל אחד מהם תפקיד עיקרי." הפוגות של באך מתוך הפסנתר המשווה הינן דוגמה מופלאה למתח שבין מבנה לבין יצירתיות ומוכחות את הטענה כי דווקא מסגרת חוקים ברורה מאפשרת יצירתיות בלתי מוגבלת.

המונח פרלוד מצלצל מוכר ואין לי מושג למה...

פרלוד, על פי שמו, הוא בעצם: "הקדמה", והוא קטע הממשיך מסורת כנסייתית של פתיחת הפולחן בנגינה מאולתרת בעוגב. ככזה הוא חופשי באופיו. לעיתים משמש הפרלוד כהקדמה לקטע ארוך יותר ולעיתים כיצירה בפני עצמה. ב"פסנתר המשווה" כל פרלוד מקדים פוגה ומעבר לכך יש מעט משותף ביניהם. כל פרלוד מביא רעיון מרכזי כמו מקצב, צורה, רעיון מלודי וכאילו מציע לתלמיד או לנגן להתרכז בו ולבחון אותו. חלקם של הפרלודים דורשים יכולות נגינה וירטואוזיות ואחרים מותאמים גם ליכולת טכנית של נגנים פחות מנוסים. הצמד הראשון ב"פסנתר המשווה" מהווה דוגמה מצוינת למאפיינים של פרלוד ופוגה ולהבדלים ביניהם. הפרלוד, אולי הידוע ביותר לקהל הרחב, הוא בעצם אוסף של אקורדים המנוגנים כ"ארפג'ו" (אקורדים "שבורים" - אשר צליליהם מנוגנים אחד אחרי השני ולא יחד), אין מלודיה ואין ריבוי קולות. לעומתו, הפוגה היא מלאכת מחשבת של שימוש במנגינה אחת המופיעה ראשית בתצוגה על ידי כל אחד מהקולות ואחר כך נארגת לרקמה מוסיקלית המורכבת מהופעת הנושא בכל הקולות בזמנים וסולמות שונים.

ואם לא לגמרי הבנתי את כל מה שנכתב מעלה לא אוכל ליהנות?

כמובן שכן! מוסיקה היא מוסיקה וכשמדובר בזו של י.ו.ס. באך אפשר פשוט להישען אחורה ולהתמכר לחוויה מוסיקלית. המנגינות, המצלול של מקהלה, פסנתר וסקסופונים והמוסיקה של אחד מגדולי הגאונים המוסיקליים יעשו את העבודה.

נשמח אם תוכלו לשמור את מחיאות הכפיים לסוף הקונצרט ולא בינות לקטעים.

האזנה נעימה, יובל בן עוזר

י.ס. באך: שרים את הפסנתר המשווה

עפרה יצחקי, פסנתר

האנסמבל הקולי הישראלי / מנהל מוסיקלי ומנצח, יובל בן עוזר

שלישית הסקסופונים של תל אביב: גן לב סקסופון סופרן זיו סלמה סקסופון אלט מעיין גיימס סקסופון בריטון

הפסנתר המשווה מאת י.ס. באך	פרלוד בביצוע	פוגה בביצוע	
1. פרלוד ופוגה מס' 1 בדו מז'ור	עפרה יצחקי, פסנתר	האנסמבל הקולי הישראלי	Prelude & Fugue No. 1 in C major by J.S. Bach
2. פרלוד ופוגה מס' 2 בדו מינור	עפרה יצחקי, פסנתר	האנסמבל הקולי הישראלי	Prelude & Fugue No. 2 in C minor
3. פרלוד ופוגה מס' 3 בדו דיאז (עיבוד לשלישיית סקסופונים: זיו סלמה)	עפרה יצחקי, פסנתר	שלישיית הסקסופונים של תל אביב	Prelude & Fugue No. 3 in C Sharp major (Arrangement for Saxophones: Ziv Slama)
4. פרלוד ופוגה מס' 4 בדו דיאז מינור	עפרה יצחקי, פסנתר	האנסמבל הקולי הישראלי	Prelude & Fugue No. 4 in C sharp minor
5. פרלוד ופוגה מס' 5 ברה מז'ור	עפרה יצחקי, פסנתר	האנסמבל הקולי הישראלי	Prelude & Fugue No. 5 in D major
6. פרלוד מס' 6 ברה מינור מתוך הכרך השני ופוגה מס' 6 ברה מינור מתוך "אמנות הפוגה"	עפרה יצחקי, פסנתר	האנסמבל הקולי הישראלי	Prelude No. 6 in D minor from WTC book 2 & Fugue No. 6 in D minor from the Art of Fugue
7. פרלוד ופוגה מס' 8 במי במול מינור (עיבוד לשלישיית סקסופונים: נדב בן עוזר)	עפרה יצחקי, פסנתר	שלישיית הסקסופונים של תל אביב	Prelude & Fugue No. 8 in E flat minor (Arrangement for Saxophones: Nadav Ben Ozer)
8. פרלוד ופוגה מס' 10 במי מינור (עיבוד לשלישיית סקסופונים: נדב בן עוזר)	עפרה יצחקי, פסנתר	שלישיית הסקסופונים של תל אביב	Prelude & Fugue No. 10 in E minor (Arrangement for Saxophones: Nadav Ben Ozer)
9. פרלוד ופוגה מס' 12 בפה מינור, מתוך הכרך השני	האנסמבל הקולי הישראלי	עפרה יצחקי, פסנתר	Prelude & fugue No. 12 in F minor from WTC book 2
10. פרלוד ופוגה מס' 16 בסול מינור	עפרה יצחקי, פסנתר	האנסמבל הקולי הישראלי	Prelude & fugue No. 16 in G minor
11. פרלוד ופוגה מס' 18 בסול דיאז מינור, מתוך הכרך השני (עיבוד לשלישיית סקסופונים: זיו סלמה)	עפרה יצחקי, פסנתר	שלישיית הסקסופונים של תל אביב	Prelude & fugue No. 18 in G sharp minor from WTC book 2 (Arrangement for Saxophones: Ziv Slama)
12. פרלוד ופוגה מס' 17 בלה במול מז'ור	עפרה יצחקי, פסנתר	האנסמבל הקולי הישראלי	Prelude & fugue No. 17 in A flat major
13. פרלוד ופוגה מס' 22 בסי במול מינור	האנסמבל הקולי הישראלי	עפרה יצחקי, פסנתר	Prelude & Fugue No. 22 in B flat minor
14. פרלוד ופוגה מס' 24 בסי מינור מתוך הכרך השני	האנסמבל הקולי הישראלי	עפרה יצחקי, פסנתר	Prelude No. 24 in B minor from WTC book 2 & fugue No. 24 in B minor from WTC book 2

• כאשר לא מצוין אחרת, הפרלוד והפוגה לקוחים מתוך הכרך הראשון של הפרלודים והפוגות.

האנסמבל הקולי הישראלי 074-701-2112 ~ nive.co.il nive.contact@gmail.com

האנסמבל הקולי הישראלי אשר חוגג 26 שנה לקיומו, ממשיך מסורת ארוכת שנים של איכות בלתי מתפשרת ורפרטואר מרתק. מאז נוסד בידי יובל בן עוזר, כבש את מקומו כגוף הקולי המקהלותי הקאמרי המוביל בישראל ואף זכה בפרסים ראשונים בתחרויות בינלאומיות למקהלות במלטה בספרד ובבלגיה. האנסמבל, המורכב מזמרים מקצועיים, מופיע במיטב האולמות והפסטיבלים בארץ בסדרת קונצרטים משלו וכן עם התזמורת המובילות בארץ, כשהוא זוכה להצלחה הן בקרב הקהל והן בקרב מבקרים ומוסיקאים. רפרטואר המוסיקה הקאמרית הקולית של האנסמבל משתרע ממוסיקת ימי הביניים ועד למוסיקה בת זמננו ובכלל זה יצירות אוונגרדיות והקלטות פס-קול לסרטים. האנסמבל הקולי הישראלי מופיע עם התזמורת המובילות בישראל ובהן הפילהרמונית הישראלית, הקאמרה הישראלית ירושלים, התזמורת הסימפונית ירושלים רשות השידור, תזמורת נתניה הקאמרית הקיבוצית. לצד ההופעות תחת שרביטו של בן עוזר, האנסמבל מופיע עם מנצחים מן השורה הראשונה בעולם: פרידל ברניוס, ג'ון פול, אנדרו פארוט, אנתוני רולי, ואחרים. האנסמבל משתתף באורח קבוע בסדרות קונצרטים בערים הגדולות בארץ והוא נטל חלק בשלושה ביצועי בכורה בפסטיבל ישראל. כמו כן השתתף בפסטיבלים בינלאומיים בפורטוגל, גרמניה, צרפת, לוקסמבורג, סרדיניה, סלובניה, קוריאה, אוסטרליה, ועוד. בנוסף לסדרת המיניוים מקיים האנסמבל פרויקט שנתי "תוצרת הארץ" לביצוע בכורות של יצירות ישראליות על ידי מנצחים צעירים.

האנסמבל הקולי נתמך על ידי מנהל התרבות והספורט, עיריית תל אביב-יפו, מפעל הפיס, קרנות ואנשים פרטיים וכן על ידי אגודת הידידים שלו.

סופרן: נעם אבידן, שרה אבן חיים, נעמי בריל אנגל, מריה ליובמן, נאוה סהר
אלט: ערה גבעוני, אביבית הוכשטר, תמר לנדסברג, עדית מגל
טנור: אורי בצ'קו, גבריאל גולר, יונתן סויסה, דניאל פורטנוי
בס: יואב אסינג, יואל סיון, עודד עמיר, רונן רביד

מנהל מוסיקלי: **יובל בן עוזר** מנהלת כללית: **טלי ציטיאט** מתאמת זמרים: **ערה גבעוני** מנהל שיווק: **טל רוזן**
תכניה: **יובל בן עוזר** יח"צ: **משרד ענת מרומי**
לבוש זמרות האנסמבל **רון חן**. תודה לנורית גורדון על עזרתה ועצתה לגבי לבוש הזמרות.

מנצחו ומנהלו המוסיקלי של האנסמבל, **יובל בן עוזר**, הוא מהבולטים שבמנצחי המקהלה בישראל. כמנצח אורח ניצח על כל התזמורות החשובות בישראל ועל תזמורות ומקהלות באירופה ובדרום אמריקה. כמנצח המקהלה עבד בקונצרטי הפילהרמונית תחת שרביטיהם של גדולי המנצחים בעולם: זובין מהטה, ג'יימס לוויין, דניאל ברנבוים, אנטוניו פפאנו, דניאל אורן וג'וזפה סינפולי. יובל בן עוזר משמש גם כמנהל המוסיקלי של מקהלת הקבוץ הארצי והגיש את התוכנית "מקהלות" בקול המוסיקה. בנוסף לאלה, הוא יועץ ומרצה מבוקש בארגונים עסקיים בנושאי מנהיגות ועבודת צוות כחלק מתוכנית ייחודית המשלבת מוסיקה וניהול.

צילום: דרור עובד

עפרה יצחקי היא בעלת תואר דוקטור לאמנות המוסיקה מבית הספר הגבוה לאמנויות ג'וליאד בניו יורק וזוכת תחרות המילניום לנגינת מוסיקה עכשווית לפסנתר מטעם קרנגי הול. היא הופיעה בריסטים ברחבי ישראל, אירופה וארה"ב, באולמות כגון לינקולן סנטר בניו יורק, מרכז האמנויות בשיקגו, אולם הקונצרטים הלאומי בטיואן, מוזיאון תל אביב, תאטרון ירושלים, פסטיבל הפסנתר 'רור' בגרמניה, האולם הקאמרי של הפילהרמוני' בברלין, ומרכז האמנויות בסאול (קוריאה). כמורה היא נמנית על סגל הוראת הפסנתר של הפקולטה לחינוך מוסיקלי במכללת לוינסקי לחינוך. תלמידיה בעבר בארץ ובחו"ל עברו בהצלחה את בחינות הבגרות במוסיקה (בישראל) ואת הבחינות הבינ"ל של ארגון ביה"ס המלכותיים למוסיקה (בניו יורק) וכן זכו בתחרויות ארציות (בגרמניה). עפרה משמשת באופן תדיר כשופטת בתחרויות כגון תחרויות האביב למוסיקאים צעירים של קרן התרבות אמריקה-ישראל, פרס ראש הממשלה לקומפוזיטורים, ועוד. עפרה החלה את לימודיה בתל אביב אצל ד"ר נעה בלאס והמשיכה באקדמיה למוסיקה בירושלים בהדרכת ד"ר זכריה פלאוין. לאחר סיום לימודיה בג'וליאד השתלמה בוינה אצל פרופ' פאול בדורה-סקודה, תוך התמקדות במוסיקה לפסנתר מאת באך ומאת מלחיני הקלאסיקה היונאית. בנוסף, היא מבצעת נלהבת של מוסיקה בת זמננו ומוסיקה ישראלית, ואף הקדישה את עבודת הדוקטורט שלה למוסיקה לפסנתר מאת מלחינים ישראלים.

צילום: אבי לוי

רביעיית הסקסופונים של תל אביב, שמתוכה השלישייה המנגנת בקונצרט, הוקמה בשנת 2005 מתוך תשוקה לפתח את תחום הסקסופון הקלאסי בישראל. גן לב ייסד את ההרכב עם מי שהיו אז תלמידי הבולטים והקים רביעיית סקסופונים קלאסית מקצועית. הרביעייה השתתפה בקונגרס הסקסופון העולמי בסלובניה ומאז ועד היום מבצעת תכניות מגוונות, בד בבד עם ביצוע יצירות קאמריות מקוריות ומעובדות להרכב. הרביעייה שמה דגש על בניית רפרטואר ישראלי מקורי לסקסופון הקלאסי בכלל ולרביעייה בפרט הרביעייה ניגנה, בין השאר, קונצרטו לרביעיית סקסופונים של מנחם צור עם התזמורת הסימפונית הישראלית ראשון לציון, ונוהגת לבצע יצירות של מלחינים ישראלים כגון אריה שפירא, ראובן סרוסי, ליאור נבוק, אופיר אילזצקי ועוד. כל חברי ההרכב הינם מוסיקאים פעילים במגוון תחומי המוסיקה האמנותית, בין כסולנים, נגנים בתזמורות או בהרכבים עצמאיים. כמו כן נחשבים חברי הרביעייה למורים הבכירים בארץ לכלי ולהרכבים והם בין היתר מלמדים באקדמיה למוסיקה ומחול בירושלים, בקונסרבטוריון הישראלי למוסיקה בת"א, בקונסרבטוריון הסדנה בירושלים ונותנים כיתות אמן ברחבי הארץ והדרכות למורים.

צילום: בנימין אדם